

Vuk'uzenzele

Swi tisiwa ka wena hi Vuhlanganisi bya Mfumo (GCIS)

Xitsonga/English

Mawuwani 2015

MAHUNGUHIKUKOMISA:

Langutelaswinavetisowa mintirho ya mfumo eka ti **Vuk'uzenzele** letilandzela ku suka hi Mhawuri

Dyondzo ya Masungulo yi andlala swirhangana swa matirhiseloyatimali

pheji 4

IDC yi antswisa xiyimo xa van'wamapurasi va tihomu va laha kaya

pheji 7

Timasipala ti tirha hi mfanelo, ti antswisa vukorhokeri

Amukelani Chauke

Timasipala to tala tilawula timali ta tona ku antswa, leswi tisaka mphakelo wa vukorhokerhi byo antswa emigangeni.

Sweswinyana Mukambelatinkota-Angarhelo Kimi Makwetu wa ha ku tivisa xiviko xa nkambela tinkota lexi angarhelaka xa timasipala na minhlango ya timasipala xa lembe ximali ra 2013/14.

Xiviko xi kombile leswaku nhlayo ya timasipala leti antswiseke miandlalo ya tona ya switatimende swa timali yi tlakukile eswifundzheninkulu swo hlaya.

Mukambelatinkota-Angarhelo u vurile leswaku nhlayo hinkwayo ya timasipala na minhlango ya timasipala leti nga ni tibuku leti baseke yi tlakukile ku suka eka 30 hi lembe ximali ra 2012/13 ku fika eka 58 hi 2013/14, leswi vumbeke hi 40 (14%) wa 268 wa timasipala na 18 (32%) eka 57 wa minhlango ya timasipala.

Makwetu u vurile leswaku u kokiwile rinoko hi ntirho wa timasipala leti tirheke swinene hikuvu ti antswisile vutomi bya vanhu.

Endzhaku ka loko a hetile andlalo wa yena wa nkambela tinkota, u endzerile timasipala to hlaya leti tirheke swinene ku ya ti tlhoma tinsiva. Loko a ha ri endzhawini liya, u endz-

Mukambelatinkota-angarhelo Kimi Makwetu u vula leswaku timasipala leti tirheke swinene ti antswisile vutomi bya vanhu.

erile tiphurojeke ta timasipala to hlaya ku ya vona hilaha mbuyelo lowu antswewe wu veke ni nhlohotelo hakona eka mphakelo wa vukorhokeri eKwaZulu-Natal, Kapa Vupeladyambu, Mpumalanga, Gauteng na Kapa Vuhumadyambu.

“Vurhangeri bya tipolitiki na mafamb-

iselo byi heleketile mina na xipano xa mina emarendzweni ya mina ya tiphurojekenkulu, laha va hi paluxeleke vukoxoko bya hilaha tiphurojeke leti ti fambisiwaka hakona hi xikongomelo xo vuyerisa miganga ya laha kaya.

“Ndzi kokiwile rinoko hi ntirho lowunene wa timasipala leti, leti tin'wana ta tona ti kumekaka emakorhweni ya tiko ra hina, ti wu endlaka ku tisa nhlohotelo lowunene emigangeni ya vona,” u vurile.

Makwetu u engeterile leswaku timasipala ti kombile leswaku vulawuri bya mafumelo lamanene byi nga tirhisiwa hi ku hetiseka ku antswisa vutomi bya vanhu, na leswaku vurhangeri bya tipolitiki na mafambiselo byi sungurile ku tisa moya wa matirhelo ni ku tirha hi xikombiso.

MIMBUYELO YA NKAMBELA TINKOTA YI AMUKERIWA

Holobye wa Mfumontirhisano Pravin Gordhan u vurile leswaku ntirho wa nkambela tinkota wa timasipala lowu antswewe wu kombile leswaku mfumo wu kongomisile eka mafumele na mphakelo wa vukorhokerhi lebyinene.

“Xiviko lexi xi komba nhluvuko wa matirhelo lama yisaka eka mafumelo ni mafambiselo lamanene ya timali.

“Leswi swi tiyisa mphakelo wa vukorhokerhi lebyi hetisekeke na vutihlamuleri hi ku landzelela kungu ra ‘Tlhelela eMasungulweni’,” u vurile.

Holobye u simekile Kungu ra “Tlhelela eMasunguleni” hi Ndzhati 2014 loko mfumo wu teka endlelo ro tiyisisa leswaku timasipala ti kota ku fikelela vukorhokeri bya masungulo hi mfanelo, ni ku yingisela swivilelo leswi humaka eka vanhu hi ndlela leyi hetisekeke.

MALEMBE YO ANTWSISA KU TSHAMISEKA

41% wa vakamberiwa va kumekile va ri na tibuku leti baseke na swikumiwa eka lembe leri ku vulavuriwaka hi rona, ku karhi ku pimanyisiwa na 40% hi 2012/13.

Ku basa ka tibuku swi vula leswaku tibuku ta masipala yaleyo ti le ka xiyimo lexinene naswona a ku nga ri na swihoxo eka xiviko xa timali ta masipala leyi; ti fikelerile swikongomelo swa tona swa mphakelo wa vukorhokerhi hi ku landzelela switshembhiso swa tona; naswona ti landzelerile milawu loko ti ri karhi ti tirhisa timali ta tiko.

‘Tibuku leti baseke na swikumiwa’ swi vula leswaku masipala yi swi kotile ku andlala switatimende swa timali handle ka swihoxo, kambe yi tsandzekile ku fikelela swikongomelo swa yona hinkwaswo, kambe a yi swi kotanga ku veka swikongomelo leswi nga erivaleni kumbe ku komba leswaku yi tirhisile milawu yihi ku lawula timali.

Mimbuyelo yi komba leswaku 22% a ku ri ‘tibuku leti thyakeke na swikumiwa’ eka lembe leri ku vulavuriwaka hi rona, loko ku fananisiwa na 28% hi 2012/13.

Leswi swi vula leswaku timasipala a ti swi kotanga ku humesa switatimende swa timali leswi ku nga tiseketeriwaka hi swona kumbe ku landzelela milawu ya mafambiselo ya timali.

16% wa timasipala na minhlango ya timasipala swi kumile ‘switatimende swa swikumiwa’. Leswi swi vula leswaku matsalwa ya timali ya bihile lero Mukambelatinkota-Angarhelo a nge swi koti ni ku vula xa nchumu hi mhaka leyi.

LESWI SWIFUNDZHANKULU SWI TIRHEKE HAKONA

■ **Kapa Vuhumadyambu:** Xifundzha xa Sarah Baartman na Masipala wa Senqu swi antswile ku fikelela tibuku leti baseke, kasi Ejensi ya Nhluvukiso wa Mandela Bay yi na tibuku leti baseke nakambe.

■ **Gauteng:** Ekurhuleni Metro, Midvaal, Doroba ra Mogale, Khamphani ya Mabazi ya Brakpan, Tindzawu ta Mintlangu ya le Xitejini ta Doroba ra Joni, Khamphani ya Nhluvukiso ya Ekurhuleni, Ejensi ya Magondzo ya Joni, Nhlango wa Vutshamo wa Lethabong, Khamphani ya Vutshamo ya Pharo Park na Khamphani ya Vutshamo ya Germiston Phase II – hinkwayo minhlango leyi yi kumile tibuku leti baseke.

Xifundzha xa Sedibeng, Makete wa Joni na Khamphani ya Vutshamo bya Vanhu yi fikelerile tibuku leti baseke nakambe.

■ **KwaZulu-Natal:** Dannhauser, Emnambithi/Ladysmith, Ezinqoleni, ICC Durban, Xifundzha xa Ilembe, Mandeni, Richmond, Xifundzha xa uMgungundlovu, Xifundzha xa Umzumbe, Xifundzha xa Zululand, Bindzu ra Nhluvukiso wa Mafambiselo ra Ilembe na Vuphumba bya Dzonga ra Lwandle ra Ugu swi kumile tibuku leti antswewe (tibuku leti baseke)).

■ **Kapa N'walungu:** Xifundzha xa Frances Baard i xifundzha xi ri xoxe lexi antswiseke ku fikelela tibuku leti baseke, kasi Xifundzha xa ZF Mgcawu xi fikelerile tibuku leti baseke nakambe.

■ **Mpumalanga:** Xifundzha xa Ehlanzeni na Masipala ya Steve Tshwete swi fikelerile tibuku leti baseke nakambe.

Ku hava timasipala kumbe minhlango ya timasipala leswi fikeleleke tibuku leti baseke eFree State, Limpopo na N'walungu Vupeladyambu.

Ku xixima Nelson Mandela

Sello Hatang

Hi 2009 Nhlengeletano yo Angarhela ya Nhlango wa Misava yi vekile siku ra ku tswariwa ka Madiba ra ti 18 Mawuwani tani hi Siku ra Misava ra Nelson Mandela.

Ku sukela siku rero, Siku ra Mandela ri hundzukele xikombelo xo teka goza ro nca misava leswaku yi va ndzhawu yo antswa hi ku tirhisa vukorhokerhi na vurhangeri lebyi Tatana Mandela a byi kom-

biseke hi nkarhi wa malembe ya 67 ya vukorhokeri, ku nga ri hi siku rin'we kambe hi maphumba lama ya ka emahlweni.

Xana leswi swi vula yini entiyisweni eka mina na wena? Hi ku tirhisa xikombiso, nhweti leyi ntlawa wa vanhu vo tinyiketa ku suka eka xiyenge xa mfumo, tikhamphani to ka ti nga ri ta mfumo na vanhu lava rhandzaka ku nca ka swilo (ku katsa na mina) va ta ngenela Ntlhotlho wa Ntlawa wa Kilimanjaro, leswi ku nga ku khandziya maninginingi ya nshava leyikulu eAfrika, hi kungu ro fika emaninginingini hi 18 Mawuwani.

Hi tlhela hi lava ku khandziya nshava leyi tani hi phurojeke ya muganga hi ku yimela Phurogireme ya Nhlango wa

Swi ya emhlweni eka pheji 2

